THE EDICT OF MILAN (313) – A PARADIGM OF WISDOM

Mircea Cristian Pricop
PhD., Reverend Confessor at „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology,
„Ovidius" University of Constanţa*

Abstract: The role of the Holy Emperor Constantine the Great is overwhelming in that he brought the Church out from the catacombs. He understood the fact that, just as the body does not make sense and can not survive without soul (because it receives true value from the soul itself), the world can not live without the "soul" that God has given to it: Christianity.

Keywords:Constantine the Great, Edict of Milan, Constantinople, Holy Cross, Council of Nicaea.

Introducere

Dacă Imperiul era condus de „un altfel" de împărat, cu siguranță și Biserica avea la dispoziție „un altfel" de episcopi. După Edictul de la Milano, în întreaga lume romană apar schimbări fundamentale, mai ales în ceea ce privește noua atitudine a Creștinismului. Încetul cu încetul Biserica înlocuiește simbolul și disciplina arcană, părăsind poziția discretă pe care o ocupase în timpul persecuției și căutînd să participe cu succes la viața publică, alături de împărat. Se întrevedea, încă de pe atunci, acea „*simfonie Stat - Biserică*" pe care o teoretizase un dunărean: Constantin cel Mare (306-337) și al cărei exponent absolut este conaționalul său, un alt dunărean: Justinian cel Mare (527 – 565).

1. Edict sau rescript?

Oficializat prin semnăturile celor doi co-auguști, Constantin și Licinius, actul de la Mediolanum a dat Bisericii o situație nouă, cu care nu fusese obișnuită în cele trei secole de persecuție și anume, deschiderea spre convertirea masivă a lumii la Creștinism. Că acest edict a fost opera lui Constantin, nu există nici o îndoială. Augustul victorios de la Pons Milvius reușise să încheie o alianță politică și militară cu Valerius Licinius, pe care o pecetluise prin căsătoria dintre acestuia și fiica din a doua căsătorie a tatălui său, Constantia. Cum și Licinius se afla în conflict cu rivalul său din Orient, Maximin Daia, avînd nevoie de sprijinul lui Constantin, acceptă, la propunerea augustului din Apus să semneze actul oficial din martie, 313.

Mulți cercetători afirmă că sub numele de „edict", care presupune o lege emisă de autoritatea supremă și care dispune de aplicabilitatea imediată în întreg Imperiul Roman, se ascund de fapt un șir de rescripte – legi cu caracter de aplicabilitate restrînsă, valabile doar la o regiune anume din statul roman, emise de către Licinius, în iunie 313, sub forma unor scrisori (**litterae)** sau circulare (**mandatum**) adresate guvernatorilor de provincii din partea sa de stăpînire[1]. Se presupune faptul că în în partea de imperiu a lui Constantin, nu a fost necesară o astfel de circulară, deoarece Creștinismul era deja protejat acolo. Presupunerea nu acoperă totuși aplicarea unor măsuri de apărare a minorității creștine din provinciile uzurpatorului Maxențiu, intrate doar de cîteva luni în stăpînirea lui Constantin. În Italia,

* Doctor, Preot Spiritual al Facultății de Teologie „*Sfântul Apostol Andrei*", Universitatea „*Ovidius*" Constanța.
[1] Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, pp. 38-39.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)

Spania şi Africa, închisorile încă gemeau de creştini, iar unii guvernatori încă aplicau legile de persecuţie. Un edict era necesar, aşadar, în întreaga împărăţie romană. Se poate afirma însă cu tărie că în urma întîlnirii de la Milano, sub influenţa lui Constantin, s-a introdus *„o nouă jurisprudenţă referitoare la bunurile Bisericii”*[2] anulîndu-se măsurile dure împotriva creştinilor, luate de defunctul împărat Galerius.

Datorită politicii filo-creştine a lui Constantin, prevederile aprobate de cei doi augusţi la Mediolanum au fost comunicate mai ales în Răsărit, unde persecuţiile încă mai continuau.

Comparînd textele celor două variante ale hotărîrilor luate de augusţi, una în limba greacă, adresată guvernatorului Palestinei, şi alta în limba latină, către guvernatorul Bitiniei[3], cu textul Edictului emis de Galerius în 311, care fusese contrasemnat şi de Constantin, putem trage concluzia că la întîlnirea de la Milano, s-au adus doar modificări esenţiale legii din 311, ea păstrîndu-şi în continuare caracterul de edict.

Acest lucru ne îndreptăţeşte să afirmăm că, în urma contribuţiilor aduse aplicării la scară largă a **principiilor libertăţii religioase** (inclusiv pentru creştini) şi a îmbunătăţirii conţinutului Edictului de toleranţă din 311, al lui Galerius, prin întîlnirea de la Milano, se poate folosi fără nici un dubiu formula deja cunoscută: „**Edictul de la Milano**”.

2. Serdica (311) sau Milano (313)?

Pentru a înţelege mai bine sensul celor afirmate mai sus, vom recurge la reproducerea celor două texte: **Edictul de toleranţă din 311, dat de Galerius** pe patul de moarte şi varianta îmbunătăţită, a prevederilor **Edictului de la Milano.**

Iată, mai întîi, care este conţinutul **Edictului lui Galerius emis la Serdica (Sofia), în 30 aprilie 311:***„Împăratul cezar **Galeriu Valeriu Maximin** cel nebiruit, august, pontif maxim, germanic maxim, egiptean maxim, tebaic maxim, sarmatic de cinci ori maxim, persic de două ori maxim, carpic de şase ori maxim, armean maxim, med maxim, adiabenic maxim*[4]*, îmbrăcat cu putere de tribun de douăzeci de ori, aclamat imperator de nouăsprezece ori, consul de opt ori, părinte al patriei*[5] *şi **Flavius Valeriu Constantin**, cel pios, fericit nebiruit august, pontif maxim*[6]*, îmbrăcat cu putere de tribun, aclamat imperator de cinci ori, consul, părinte al patriei, proconsul:Între alte orînduiri pe care le-am dat pentru folosul şi binele popoarelor,am hotărît mai întîi ca totul să fie îndreptat potrivit vechilor legi şi aşezămintelor publice ale romanilor, iar creştinii care au părăsit religia strămoşilor lor*[7] *să poată îmbrăţişa păreri mai bune*[8]*.Dar după o anumită socoteală ei au fost cuprinşi de o mîndrie atît de încăpăţînată încît n-au mai urmat ceea ce fusese hotărît de cei de altă dată şi în loc de ceea ce înşişi părinţii lor le statorniciseră mai întîi, ei şi-au făcut legile lor proprii, după cugetul lor şi cum le înţelege fiecare, aşa încît ţineau de acum legile lor proprii şi s-au strîns laolaltă ici şi acolo mulţimi pestriţe de oameni.Din această cauză la edictul pe care l-am publicat ca să se reîntoarcă la rînduielile stabilite de strămoşi, foarte mulţi au fost biruiţi*

---

[2] *Ibidem*, p. 37.

[3] *Ibidem*, p. 38.

[4] Prin cuvântul latin „*maximus*” adăugat unui nume de popor , se menţiona astfel o anumită victorie repurtată de împăratul sau generalul respectiv . În cazul acestui text,se enumeră victoriile lui Galerius – un strălucit militar – asupra rivalilor Romei: „*învingător al germanilor, al egiptenilor, etc.*”.

[5] Urmează toate demnităţile acordate lui Galerius de către poporul roman; aclamarea unui general victorios de către armata sa constituia unul dintre cele mai râvnite titluri ale Antichităţii.

[6] Nerenunţând la titlul de „*pontifex maximus*” (mare preot) al păgânilor, Constantin cel Mare a reuşit cu diplomaţia caracteristică să-şi menţină autoritatea şi asupra părţii păgâne a Imperiului, evitând răscoala majorităţii supuşilor Romei.

[7] Adică păgânismul.

[8] Aici se face referire la cele patru edicte de persecuţie a creştinilor din timpul lui Diocleţian şi Galerius.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)

de ameninţările primejdiei[9] *dar foarte mulţi au fost tulburaţi şi au suferit tot felul de chinuri, fiind omorîţi în diferite feluri.Iar întrucît cei mai mulţi au rămas în aceeaşi nebunie, ne-am dat seama că nu aducem cinstea cuvenită nici zeilor cereşti şi nici Dumnezeului creştinilor. De aceea ţinînd seama de filantropia noastră şi de obiceiul statornic potrivit căruia ne-am obişnuit să acordăm iertare tuturor oamenilor, ne-am gîndit că ar trebui să întindem cît mai repede iertarea noastră chiar şi în cazul de faţă pentru ca iarăşi să fie îngăduit să existe creştini şi să-şi clădească din nou casele în care îşi ţineau adunările, numai să nu săvîrşească nimic potrivnic ordinii publice. Printr-un rescript special vom încunoştiinţa pe judecători la ce vor trebui să fie atenţi.În schimb, în urma iertării ce le-am acordat, ei vor fi datori să se roage lui Dumnezeu pentru noi în tot chipul; treburile publice să se desfăşoare în bună rînduială şi să poată şi ei trăi fără să fie tulburaţi în căminele lor"*[10].

Despre efectele reale ale Edictului de la Serdica, putem afirma că în Orientul condus de Maximin Daia nu s-au respectat prevederile legale, ci asistăm la o înteţire a persecuţiilor anti-creştine. Uzurpatorul Maxenţiu persecută şi el pe creştini, în Italia, Africa și Spania.

Conferința de la Milano, a celor doi împăraţi a fost ţinută în perioade **februarie-martie, 313** şi s-a încheiat cu obţinerea alianţei visate de Licinius. Se asigura neutralitatea lui Constantin în iminentul conflict dintre Licinius și Maximim Daia și pacea la granița de vest a stăpînirii lui Licinius. Înțelegerea a fost pecetluită prin căsătoria dintre acesta și sora vitregă a Sfîntului Constantin cel Mare, Constantia. În schimbul acestor condiții, Licinius recunoștea autoritatea lui Constantin peste teritoriile defunctului Maxențiu și aproba modificarea vechiului Edict de la Serdica, în sensul unei mai puternice implicări a Statului în eliberarea creștinilor și în consolidarea Bisericii. Aceasta a fost condiţia impusă de către Constantin cumnatului său, pe care acesta a acceptat-o imediat.

Într-adevăr, putem cunoaşte care au fost dispoziţiile inspirate de Constantin, din comunicatele emise de învingătorul Licinius în fostele provincii ale lui Maximin Daia (mort în august 313), unde se cerea o imediată încetare a persecuţiilor. Două dintre aceste scrisori circulare s-au păstrat. Iată care erau noile ordine adresate unui guvernator de provincie: *„Socotind încă de mai demult că nu se cade să oprim libertatea religiei, ci că ar trebui să se îngăduie fiecăruia după cugetarea şi după voinţa sa să hotărască liber din punct de vedere religios, de aceea am decis încă de mai înainte ca şi creştinilor să li se îngăduie să-şi păstreze credinţa sectei lor şi a religiei lor.Dar întrucît în rescript părea că ar fi fost adăugate numeroase şi variate condiţii potrivit cărora această permisiune era dată şi pentru creştinii înşişi, poate că s-a întîmplat ca unii dintre ei să fi fost între timp respinşi ori împiedicaţi de a aplica acest cult.Întrucît, dar, eu,* ***Constantin Augustul*** *şi eu* ***Liciniu Augustul*** *ne-am întîlnit în chip fericit la Milan şi am căutat să întîlnim tot ce interesa binele şi folosul poporului, între alte lucruri pe care le credeam utile tuturor în multe privinţe, am hotărît în primul rînd să asigurăm respectul şi cinstea cuvenite divinităţii înainte de toate, adică ne-am hotărît să acordăm creştinilor şi tuturor celorlalţi libera alegere la cinstirea religiei pe care o vor, cu gîndul la orice divinitate, sau putere cerească ar fi aceasta să ne poată fi de folos şi nouă şi tuturor celor ce trăiesc sub ascultarea noastră.Drept aceea, cumpănind lucrurile în chip salutar şi drept, am hotărît că voinţa noastră este că nu trebuie să oprim pe nimeni de a urma şi a alege respectarea sau ţinerea religiei creştine şi ca fiecăruia să i se lase libertatea de a-şi da consimţămîntul şi a alege acea formă de religie pe care o crede cea mai potrivită pentru el, pentru ca şi divinitatea să ne arate în toate ocaziile providenţa şi bunăvoinţa sa.De aceea, ne exprimăm dorinţa noastră în acest edict ca respectivele condiţii conţinute în scrisorile noastre anterioare transmise Domniei Tale în legătură cu creştinii să fie complet suprimate şi înlăturate pentru că păreau cu totul nedrepte*

[9] Este vorba despre creştinii care apostaziseră (*lapsi*).
[10] Pr. Nicolae Chifăr, *Istoria Creştinismului*, vol. 1, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1999, pp. 61-62.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)

şi străine de blîndeţea noastră şi ca de acum înainte fiecare din cei la care se referă această alegere să poată să aleagă liber şi fără piedică de a-şi practica religia lor.Iar întrucît Domnia Ta vede că noi le acordăm această libertate fără nici o restricţie, prin aceasta tot aşa înţelege Domnia Ta că şi altora s-a dat îngăduinţa să urmeze cum doresc să urmeze credinţa lor proprie, lucru cerut şi de liniştea vremurilor actuale, că fiecare e liber să-şi aleagă şi să practice religia care-i place. Am hotărît acest lucru pentru ca să nu lăsăm impresia că am nesocotit cultul sau religia cuiva.Mai hotărîm totodată, în legătură cu creştinii că locaşurile în care obişnuiseră să se adune pînă acum şi despre care stabilisem într-o epistolă anterioară pe care ţi-am trimis-o că lor li s-a dat altă destinaţie, de acum înainte dacă apar oameni care par că ar fi cumpărat aceste locuri de la fiscul nostru, fie de la altcineva, să le înmâneze fără amânare şi fără echivoc zişilor creştini, fără plată.Iar dacă cineva a primit acele locaşuri sub formă de daruri şi cer ceva în schimb de la bunăvoinţa noastră, aceia să se prezinte la tribunalul magistratului local pentru ca prin mărinimia noastră să li se plătească o compensaţie. Prin grija Domniei Tale toate aceste lucruri vor fi restituite neîntîrziat şi în întregime creştinilor.Şi deoarece aceiaşi creştini nu posedau numai locaşuri de cult, unde aveau obiceiul să-şi ţină întrunirile, ci întrucît se ştie că avuseseră şi alte bunuri care nu aparţinuseră persoanelor singuratice ci comunităţii întregi, vei da porunci ca, potrivit legii anunţate toate aceste bunuri să fie restituite absolut, fără nici o împotrivire, creştinilor, adică totalităţii sau comunităţii lor.Dispoziţiile amintite trebuie să fie clar respectate, pentru ca cei care vor înapoia sau vor primi în schimb preţul lor să aibă cum am spus, nădejdea că vor fi răscumpăraţi potrivit mărinimiei noastre.Oricum, trebuie să acorzi toată atenţia faţă de comunitatea creştinilor, în sensul ca porunca noastră să fie adusă la îndeplinire cît mai repede, pentru ca, după blîndeţea noastră, să avem convingerea că liniştea publică e în felul acesta asigurată.Fie ca, după cum s-a spus mai sus, prin această rînduială, bunăvoinţa dumnezeiască pe care am simţit-o de atîtea ori, să nu rămînă dezminţită faţă de noi!Iar pentru ca textul prezentei legi şi a bunătăţii noastre să poată fi adus la cunoştinţa tuturor, e bine ca ceea ce am scris să fie afişat prin dispoziţia ta, să fie publicată pretutindeni şi să ajungă la cunoştinţa tuturor, pentru ca legea pornită din bunătatea noastră să nu rămînă ascunsă nimănui"[11].

După cum reiese din textul de la Serdica, existau mari lacune în ceea ce priveşte felul prin care urmau să fie încadrate juridic comunităţile creştine. Textul era intenţionat interpretabil. Echivocul exprimărilor întărea autorităţile locale cu puterea de a decide modul în care se trata şi problema locaşurilor de cult creştine. Deşi în textul lui Galerius se permitea creştinilor să se manifeste liber, totuşi cultul Bisericii a rămas îngrădit *de facto*, căci prin expresia „**numai să nu săvîrşească nimic împotriva ordinii publice**" judecătorii locali aveau libertatea de a-i condamna încă pe creştini pentru diferite delicte fictive, în virtutea arbitrariului lor.

Totodată, dîndu-le creştinilor dreptul de a construi noi biserici în locul celor distruse de păgâni, Edictul de la Serdica nu pomeneşte nici un cuvînt despre lăcaşurile şi obiectele sau averile comunităţilor creştine care fuseseră deja confiscate forţat de către Stat. În mod sigur, prin această tăcere intenţionată, se urmărea evitarea unui conflict cu acea pătură socială care primise de la autorităţile locale, fie prin licitaţii, fie sub formă de daruri, fostele proprietăţi ale Bisericii. Pe lîngă abolirea tuturor măsurilor anti-creştine luate de către înaintaşi, se prevede libertatea de manifestare a cultului, care fusese recunoscută şi de Galeriu, la care se adaugă şi dreptul fiecărui cetăţean roman de a alege, liber şi nestînjenit de vreo autoritate, să devină membru al Bisericii. Deducem din această lege, dorinţa împăratului Constantin de a sprijinii Biserica în opera de propovăduire.

[11] Eusebiu de Cezareea ,*Istoria Bisericească* X,5,2-14; Lactanţiu *Despre moartea persecutorilor* 48, 2-12.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)

Dacă pînă la Constantin se putea vorbi despre convertirea la creştinism doar a unui număr destul de redus de oameni, după Edictul de la Milano se dă libertatea pentru declanşarea marilor încreştinări de popoare.

Textul de la Milano are o valoare fără seamăn atît pentru rolul său de adevărată **„chartă a libertăţii religioase”** , dar şi pentru că aduce în prim plan lăcaşurile de cult ale creştinilor, care trebuiau retrocedate cu orice preţ Bisericii, alături de toate celelalte bunuri – cărţi şi obiecte de cult, ornate cu migală de credincioşi, poate chiar icoane şi statui cu înţeles creştin – care aparţinuseră comunităţii (***corpus christianorum***).

Concluzii:

Protector al Bisericii şi ctitor al primelor lăcaşuri de cult de după încetarea persecuţiilor, Constantin a fost socotit „*cel întocmai cu Apostolii*”, de către întreaga creştinătate. Ca „*episcop al celor din afară ale Bisericii*” el a avut o influenţă benefică, plină de toleranţă, asupra comunităţii creştine, în special.

În timpul lui Constantin se fixează principiul obligativităţii Statului de a sprijini Biserica în „*treburile sale din afară*” (sprijin diplomatic, legal și material) iar în schimb Biserica oferea prin încreştinarea neamurilor (popoare și generații) sfințenie, educație și cultură, pregătind noi și noi valuri de buni credincioși și cetățeni.

În felul în care l-a conceput Sfîntul Constantin acest sistem ideal poate că ar fi lucrat. Ba chiar am putea spune că tandemul Stat – Biserică a funcționat uneori în chip magistral. Totuși, prea puțini oameni politici s-au înălțat de-a lungul timpului pînă la nivelul de exigență morală și de corectitudine solicitat de întemeietorul său. Cei mai mulți dintre conducătorii seculari s-au mărginit la a acorda funcții de stat, bani și pămînturi în schimbul susținerii de către episcopi a uneia sau a alteia dintre pretențiile lor pur lumești, nu de puține ori imorale.

Totodată, prin compromisurile din ce în ce mai mari făcute în fața politicului, episcopii s-au secularizat, decredibilizîndu-se prin materialism, rivalități, poftă de putere lumească, despotism, *etc*. Un exemplu elocvent este condamnarea incoruptibilului Sfînt Ioan Hrisostom, printr-o coaliție mîrșavă între samavolnicia politică și superficialitatea (fariseismul) episcopilor-funcționari. „*Odată cu predominarea creştinismului şi cu recunoaşterea Bisericii de către stat, i s-au dat acesteia, anumite privilegii şi astfel s-au creat obligaţii analoage. Biserica a dobîndit poziția centrală în viața socială, lucru care a avut serioase urmări sociale și politice. Prezența vie a ei în viața publică îmbogățește societatea cu duhul iubirii creştine şi împiedică predominarea violenței și a samavolniciei politice, lucru foarte important în viața politică. Dar și invers, abaterea pleromei sau a reprezentanților ei de la misiunea lor crează probleme grave. Abaterea aceasta nu are loc doar cînd Biserica este folosită ca organ al puterii politice, dar și cînd abandonează societatea, lăsînd-o în mâna samavolniciei politice. Evitarea ambelor extreme este absolut necesară și adesea dureroasă*”[12].

În timpurile noaste, cînd păgânismul și-a fondat un nou imperiu, străduindu-se din răsputeri să izgonească sufletul lumii (Creștinismul)[13] din trupul ce i s-a hărăzit (*oikoumene*), cînd dezorientarea și criza profundă a omului modern parcă nu se mai sfîrșește, cuvintele lui

[12] Georgios Mantzaridis, *Morala Creştină, vol.II*, Ed.Bizantină, București, 2006, trad. Diac.drd. Cornel Constantin Coman, p. 343.

[13] Pr. Dr. Ioan Valentin Istrati, *Taina veacurilor - timp și eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2010, p. 436.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)

Heidegger pot apărea ca un avertisment real însă prea puțin luat în considerare: *"Numai un dumnezeu mai poate încă să ne salveze. Ne rămîne ca singură posibilitate să pregătim prin gîndire şi poezie o disponibilitate pentru apariția lui Dumnezeu, sau pentru absența lui Dumnezeu în declinul nostru; să ne înclinăm în fața Dumnezeului absent*"[14].

BIBLIOGRAPHY

8. Barnea, Ion, Iliescu, Octavian, *Constantin cel Mare*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
9. Băbuş , Pr. Dr. Emanoil, *Bizanţul – istorie şi spiritualite*, Ed. Σοφία, București, 2003.
10. Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. II, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, trad. Cezar Baltag.
11. Gregoire, H., în *Byzantion*, XIII, 1938, fasc. 2, pp.561-583 şi XIV,1939, fasc. 2, pp.341-351.
12. Heidegger, Martin, *Responses et questions sur l'histoire et la politique. Martin Heidegger interrogé par "Der Spiegel"*, traduit de l'allemand par Jean Launay, Ed.Mercure du France, Paris, 1977.
13. Istrati, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina veacurilor - timp și eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2010.
14. Mantzaridis, Georgios, *Morala Creștină, vol.II*, Ed.Bizantină, București, 2006, trad. Diac.drd. Cornel Constantin Coman.
15. Piganiol, A., *L'emperor Constantin* , Paris 1932.
16. Sfîntul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia*, Ed. Basilica, București, 2012, trad. Mihai Țipău.
17. Vogt, J., *Constantinus der Grosse* , în R.A.C. III, 1957, col. 320-325.

[14] Martin Heidegger, *Responses et questions sur l'histoire et la politique. Martin Heidegger interrogé par "Der Spiegel"*, traduit de l'allemand par Jean Launay, Ed.Mercure du France, Paris, 1977, p.49.

BDD-A30602 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:00 UTC)